

KALANTI Kallela Kalmumäki

rautakautisen poltto-
kalmiston koekaivaus

Simo Vanhatalo 1991

KAIVAUSKERTOMUS

Kohteen nimi: Kalanti Kallela Kalmumäki
 Muinaisjäännöstyyppi: rautakautinen polttokalmisto
 Inventointinumerot:

Lääni: Turun ja Porin lääni
 Kunta: Kalanti (Uusikirkko v. 1935 asti)
 (Uusikaupunki v. 1993 alkaen)
 Kylä: Kallela
 Tila, rek.no: Pilpula, 5:14
 Paikan nimi: Kalmumäki
 Maanomistaja: museovirasto
 Osoite: Pl 913, 00101 Helsinki

Peruskartat: 1131 10 Kalanti, p. 1984

Koordinaatit: x = 6744 25
 y = 536 33
 z = 16 - 17

Rahoittaja: Museovirasto, koekaivausryhmä
 Tutkimusaika: 19.-30.8.1991
 Tutkimustapa: Koekaivaus; tasokaivaus, koekuopitus ja
 lähiympäristön siistiminen
 Tutkimusala / kaivausala: 300 m² / 25 m²

Kaivauksenjohtaja: Simo Vanhatalo, fil. yo.
 Piirtäjä: Jyri Saukkonen, FK.
 Kaivajien lukumäärä: 3-8 (kunnanpalkkaamia ja Uudenkaupungin
 kansalaisopiston arkeologian harrastajia)

Kaivauslöydöt v.1990: KM 26607: 1 - 212. Diar. 18.9.1991.

Valokuvat: f. 96946 - 64, kuvat 1 - 19, s. 17 - 21, luettelo s. 6.
 Diat: d. 29664 - 98, luettelo s. 7 - 8.

Kartat: Yleiskartta 1:500 A2, s. 11.
 Tasokartat 1:25, tasot 1, 2, 3 ja 4, A4, s. 12 - 15.
 (Pinta- ja pohjavaaitusluvut tason 4 kartassa)
 Profiilikartta (207-linja, suunta 10 gon) 1:25, A4, s.
 16.

Karttaotteet: GT 2, 1:200 000, p. 1989 A4, s. 9.
 Peruskartta 1131 10 Kalanti, p. 1984, s. 10.

Tutkimukset: Kaivaus: M. Kampman 1923
 Kaivaus: M. Kampman 1924

Kaivaus: H. Salonen (Salmo) 1928
 Kaivaus: P. Keinänen 1951
 Kaivaus: H. Salmo 1955
 Kaivaus: A. Hackman 1931
 Kaivaus: A. Hackman 1932
 Inventointi: M. Huurre 1964
 Tarkastus: A.-L. Hirviluoto 1983
 Koekaivaus: M. Bergström 1983
 Tarkastus: M. Bergström ja T. Heikkurinen-Montell 1986
 Tarkastus: T. Heikkurinen-Montell 1990
 Koekuopitus: T. Soininen 1990 (suoja-aidan pystytyksen valvonta)

Aikaisemmat löydöt:

KM 8242: 1 - 237
 KM 8339: 1 - 338
 KM 8912: 1 - 1291
 KM 8913: 1 - 15
 KM 9363: 1 - 733
 KM 9502: 1 - 368
 KM 12871: 1 - 116
 KM 22108: 1 - 6

Kaivauslöydöt v. 1991:

KM 26607: 1 - 212, ks. s. 4.

C 4-ajoitukset:

-

Tutkimusperuste:

Kalmiston reuna-alueen tutkiminen ja lähiympäristön siistiminen.

Kohteen kuvaus:

Kalmumäki sijaitsee, noin 5.8 km itäkaakkoon Kalannin kirkosta, Lukkionjoen pohjoispuolella, peltojen ympäröimällä mäellä. Kalmiston keskus on sijainnut sileän kallion päällä, jonne jo 1920-luvulla perustettiin sahalaitos. Nykyinen saha-alue kattaa reilusti yli puolet koko kalliomäestä. Mäen länsireunassa on vielä jäljellä ehjää kalmistoa. Kalmistoaluetta on käytetty hakamaana vielä 1980-luvulla, mutta nyt alueen käyttö laitumena oli loppunut, on alue päässyt heinittymään.

Sahan toiminta oli 1980-luvulla laajentunut myös mäen länsipuolelle ja sen todettiin olevan uhka kalmistolle. Tämän vuoksi museovirasto v. 1990 osti muinaisjäännösalueen ja pystytti alumiinisen raja-aidan omistamansa alueen ja sahan väliin. Alumiiniaita ei ole ollut riittävän vahva, sillä sen pystytolpat olivat jo v. 1991 murtuneet ja aitaverkko venynyt tukkien nojatessa siihen. Museoviraston omistamalla alueella T. Heikkurinen-Montellin tarkastuskertomuksessa v. 1990 mainitut tontin rajan länsipuolella olleet tukit ja lautatapulit oli korjattu v. 1991 pois, mutta paikalla oli jäänyt vielä jonkin verran sa-

han puolelta tullutta romua, joka kaivauksen yhteydessä poistettiin. Heinittynyt alue niitettiin raivaussahan siimaleikkurilla. Sahanomistaja osallistui siivoustyöhön ja hoiti roskien poiskuljetuksen.

Sähkömuuntajan ja kaivausalueen lounaispuolilla oli täytemaa-alueet, joista jälkimmäinen oli alkanut muodostua jo 1930-luvun kaivausten yhteydessä poistetuista jätemaista ja kivistä (ks. vanhojen kaivauskertomusten valokuvia).

Tutkimusmenetelmät:

Tasokaivausalueeksi valittiin P. Keinäsen v. 1951 ja M. Bergströmin v. 1983 tutkimusalueiden väliin jäänyt kalmistoalueen kieleke. Kaivaus suoritettiin perinteisin tasokaivausmenetelmin. Työvoimaa saatiin Kalannin kunnalta (3 henkilöä) ja viikonloppuna apuna oli Uudenkaupungin kansalaisopiston arkeologiapiiriläiset (8 h.).

Kaivauksissa pyrittiin kiinnittämään erityinen huomio kalmiston rakenteisiin ja mahdollisten polttopaikkojen sijaintiin. Lisäksi saha-alueelle kaivettiin muutamia koekuoppia, jotka odotetusti osoittautuivat löydöttömiksi, niinkuin. M. Bergström totesi jo v. 1983. Lisäksi selvitettiin vanhojen kaivausalueiden sijaintikohdat sekä ylemmät uhrikuopat paikallistettiin ja kaivettiin esiin 30 cm paksun hiekkakerroksen alta. Kaivausalue peitettiin ja entistettiin.

Kaivauslöydöt:

Kaivausalueen jokaisesta ruudusta löytyi rautakauteen ajoitettavia löytöjä (ks. seur. sivun luetteloa). Palaneiden luiden joukossa oli myös muutamia, ehkä resentejä, eläimenuolia, syy miksi ne olivat joutuneet kalmistoon jäi epäselväksi. Mielenkiintoisimpiin löytöihin kuuluivat kaksi pyöreää pronssiriipusta (KM 26607:198 ja :203), jotka konservatori L. Tomanterän mukaan ovat ruotsalaista alkuperää. Aseita ei löydetty, mutta muuten löytöaineisto vastaa Kalmumäen aikaisempia kaivausmateriaalia.

Kaivauslöytöjen KM 26607: 1 - 212 ryhmittelyluettelo:

	kpl	paino g
Hioimen katkelmia	4	125
Karneolihelmen puolikas	1	1
Kvartsia	3	73
Lasihelmen kappale	2	1
Leijonasoljen katkelmia	2	9
Palanutta luuta		663.5
Pronssia?	1	0.5
Pronssiesineen kappale	1	1
Pronssihelmiä	2	6
Pronssiketjunlenkkejä	2	0.5
Pronssikorun katkelma	5	8
Pronssin paloja	2	1
Pronssinen hevosenkenkäsoljen katkelma	1	5
Pronssipallo?	1	0.5
Pronssirengas	2	1.5
Pronssirenkaan katkelma	1	1
Pronssiriipuksen katkelmia	6	7
Pronssiriipus	1	9
Pronssisoljen katkelmia	7	22
Pronssisormuksen katkelma	1	0.5
Pronssisormus	1	2
Pronssispiraaleja	4	3
Pronssispiraalin katkelmia	3	2.5
Pronssivartaan katkelma	1	15
Raudankappale	4	12
Rautaesine	1	3
Rautaesineen katkelma	2	0.5
Rautalankasilmukka	1	1
Rautalevyn kappaleita	54	61.5
Rautanaula	6	46
Rautaniitti	7	79
Rautasinkilä?	1	0.5
Rautavartaan kappale	1	3
Rautaveitsi (toinen on irtolöytö)	2	21
Saviastian reunapaloja	13	83
Saviastianpaloja	228	455
Savikuonaa	1	6
Värttinäpyörän? katkelma	1	6

YHTEENSÄ kpl / g	375	1736

Tutkimustulokset:

Heti pintaturpeen alta paljastui polttokalmiston kivikko. Pintamaan joukossa oli muutamia irtonaisia, pyöreitä kiviä. Suuremmat maakivet olivat pysyneet paikoillaan. Kerroksen 1 kiveyksen välissä ollut maa-aines oli harmaata mullansekaista. Maan irtonaisuus voi johtua siitä, että paikkaa oli käytetty lammashakana, jolloin eläinten liikkuminen on murentanut turpeen ja siirrellyt pintakiviä. Vasta kiinteämmässä kaivauserroksissa 2 ja 3 nokimaaläikät alkoivat paremmin erottua ympäristöstään. Samoissa kerroksissa havaittiin maakivien pintojen rapautuneisuus ja lohkeisuus. Pyöreiden nokimaaläikkien ympärillä olleet suurehkot maakivet olivat selvästi lohkeilleet läikän puolelta. Tästä voisi tehdä sen johtopäätöksen, että vainajat olisi poltettu kivien välissä ja oletettavasti vielä pystyasennossa? Nokinen maa-aines ei ollut yhtä mustaa kuin aikaisempien kalmiston keskusalueen kaivausten valokuvista ja kertomuksissa voidaan todeta. Vuoden 1991 kaivausalue sijoittui kalmiston läntiseen reunaan. V. 1931 kaivauskuvissa silloinen kaivausalue näkyi sijoittuvan kalmistoalueen (maanpinnalle erottuvan) kiveyksen reunaan. M. Bergströmin yleiskartassa kalmistoalueen reuna on sen sijaan rajattu koekuoppien vähäisten luu- ja keramiikkalöytöjen perusteella aivan pellonreunaan vanhaan ojaan asti. Kalmiston länsiosan laajuus pitäisi tarkistaa yhtenäisillä koeojilla. Navetan eteläpuolella raja-aidan linjalla, sähkötolpan läheisyydessä ollut maavalli tutkittiin ja todettiin löydöttömäksi. Aikaisempien tutkimusten puutteellisen arkistoaineiston ja v. 1991 kaivaushavaintojen perusteella voisi arvioida, että alkuperäistä, koskematonta kalmistoa on jäljellä noin 500 m². Sahan puolella ollut kalmistonosa on tutkittu ja kalmiston kivet on raivattu pois ja irtomaat tasattu sekä kuljetettu pois.

Kalmumäkeä on tutkittu tähän asti noin 1500 m² eli arviolta 75 - 85 % koko kalmiston pinta-alasta. Myös jäljellä oleva kalmiston osa pitäisi tutkia. Sahan toiminnan väitetään tuhonneen osan kalmistoa, mutta ei pidä unohtaa, että uudemmat saharakennukset rakennettiin vanhojen kaivausalueiden paikoille ja täytemaa-alueet ovat osittain muodostuneet vanhojen kaivausten tutkitusta jätemaasta ja ne on kasattu alueille, joissa ei ole ollut todettua muinaisjäännöstä. Jäljellä olevan kalmistoalueen etelä- ja itäreunat rajautuvat vuosien 1931 - 32 ja 1951 kaivausalueisiin eli tasattuun täytemaa-alueeseen.

Helsingissä 26.5. 1994

Simo Vanhatalo

Simo Vanhatalo

Valokuvaluettelo:

kuva / neg. numero:	aihe:	kuvaaja S. Vanhatalo
1. / f. 96946	Yleiskuva tutkimusalueesta, kaivausalue oikealla katajien kohdalla, etualalla kaivausten aikana niitetty alue, kuvattu pohjoisesta.	
2. / f. 96947	Kaivausalueen etäläpään rapakivi, kuvattu idästä.	
3. / f. 96948	Kaivausalue katajien kohdalla, etualalla kaivausten aikana siistitty alue, kuvattu lounaasta.	
4. / f. 96949	Etualalla uhrikuopat ja kaivausten aikana siistitty alue, oikealla muuntajarakennus, kuvattu etelästä.	
5. / f. 96950	Tutkimusalue siistittynä, kuvattu pohjoisesta entisen navetan nurkalta.	
6. / f. 96951	Kaivausalue entistettynä, kuvattu lounaasta.	
7. / f. 96952	Kaivausalueen 1 kerrosta kaivetaan, kuvattu lännestä.	
8. / f. 96953	Kaivausalueen 1 kerrosta kaivetaan, kuvattu lännestä.	
9. / f. 96954	Kaivausalueen taso 1, kuvattu lännestä.	
10. / f. 96955	Kaivausalueen itäpäädyn profiili, kuvattu lännestä.	
11. / f. 96956	Kaivausalueen tasoa 2 kaivetaan, kuvattu lännestä.	
12. / f. 96957	Kaivausalueen tasoa 2 kaivetaan, kuvattu lännestä.	
13. / f. 96958	Kaivausalueen taso 2, kuvattu lännestä.	
14. / f. 96959	Kaivausalueen itäosan nokiläikkiä, taso 2, kuvattu lännestä.	
15. / f. 96960	Kaivausalueen itäreunan nokiläikkiä, taso 2, kuvattu lännestä.	
16. / f. 96961	Kaivausalueen taso 3, kuvattu lännestä.	
17. / f. 96962	Kaivausalueen itäosan nokiläikkiä, taso 3, kuvattu lännestä.	
18. / f. 96963	Kaivausalueen itäreunan nokiläikkiä, taso 3, kuvattu lännestä.	
19. / f. 96964	Kaivausalueen itäreunan nokiläikkiä, taso 3, kuvattu lännestä.	

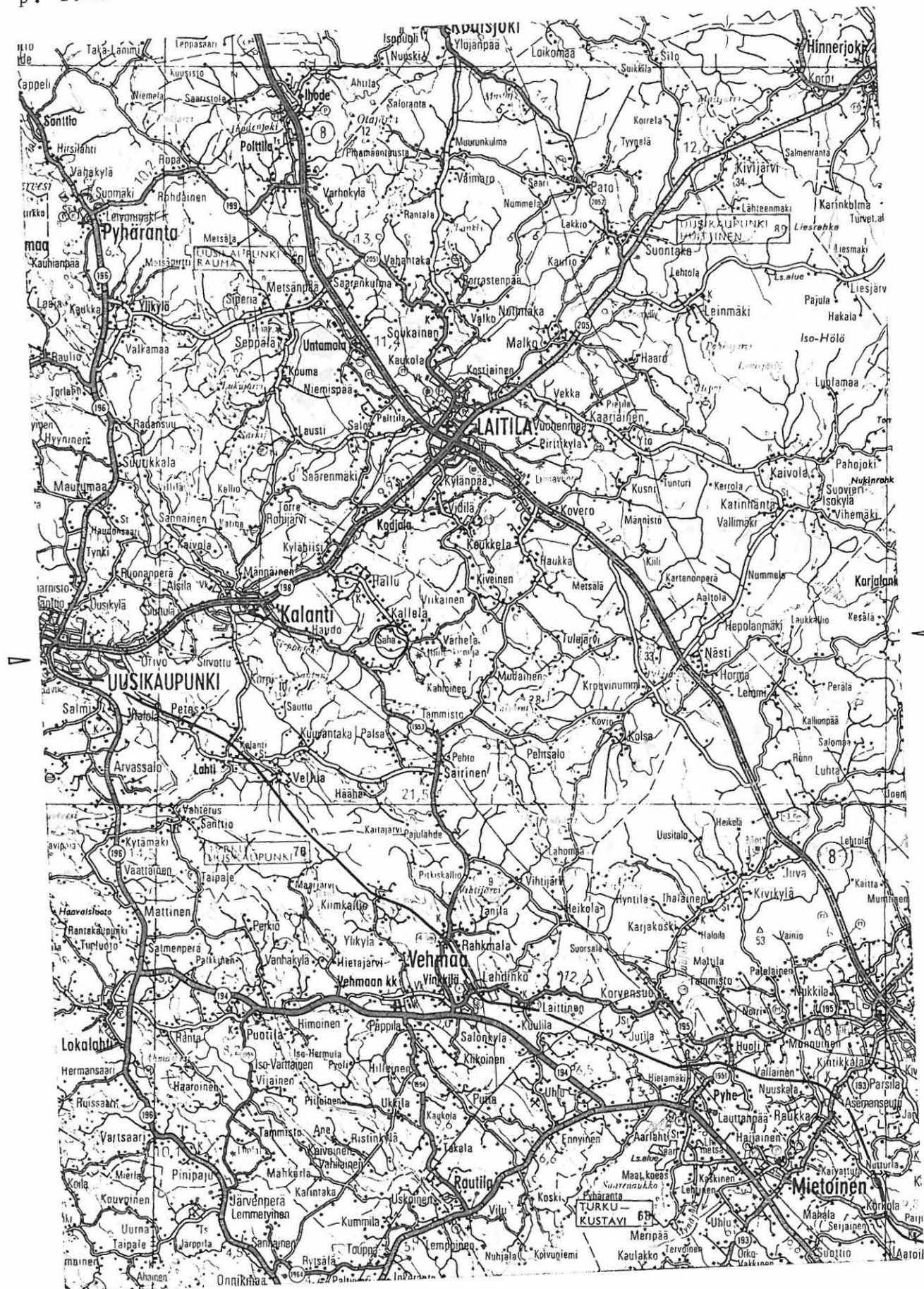
Diakuvaluettelo:

dianumero:	aihe:	kuvaaja:
29664	Kaivausalueen taso 1, kuvattu lännestä. S. V.	
29665	Kaivausalueen taso 1, kuvattu lännestä. S. V.	
29666	Kaivausalueen taso 1, kuvattu etelästä. S. V.	
29667	Kaivausalueen taso 2, kuvattu lännestä. S. V.	
29668	Kaivausalueen taso 2, kuvattu lännestä. S. V.	
29669	Kaivausalueen itäosan nokiläikkiä, taso 3, kuvattu lännestä. S. V.	
29670	Kaivausalueen nokiläikkiä, taso 3, kuvattu lännestä. S. V.	
29671	Kaivausalueen itäosan nokiläikkiä, taso 3, kuvattu lännestä. S. V.	
29672	Kaivausalueen taso 3, kuvattu lännestä. S. V.	
29673	Kaivausalueen itäosan taso 3, kuvattu lännestä. S. V.	
29674	Kaivausalueen itäpäädyn profiili, kuvattu lännestä. S. V.	
29675	Rautaveitsi (:149) in situ ruudussa 205.5 / 102 tasossa 3. S. V.	
29676	Kaivausalueen itäosan nokiläikkiä ja rapakiviä, taso 3, kuvattu luoteesta. S. V.	
29677	Kaivausalueen itäpäädyn profiili, kuvattu lännestä. J. S.	
29678	Kaivausalueen etäläpään rapakivi, kuvattu idästä. J. S.	
29679	Kaivausalue katajien kohdalla, etualalla kaivausten aikana siistitty alue, kuvattu lounaasta muuntajarakennuksen vierestä. S. V.	
29680	Kaivausalueen 1. kerrosta kaivetaan, kuvattu etelästä. S. V.	
29681	Kaivausalueen 1. kerrosta kaivetaan, kuvattu etelästä. S. V.	
29682	Kaivausalue katajien kohdalla, etualalla kaivausten aikana siistitty alue, kuvattu lounaasta. S. V.	
29683	Kaivausalueen 2. kerrosta kaivetaan, kuvattu lounaasta. S. V.	
29684	Kaivausalueen 2. kerrosta kaivetaan, kuvattu luoteesta. S. V.	

- 29685 Kaivausalueen 3. kerrosta kaivetaan, kuvattu etelästä. J. S.
- 29686 Kaivausalueen 3. kerrosta kaivetaan, kuvattu lännestä. S. V.
- 29687 Kaivausalue peitettynä, kuvattu lounaasta. S. V.
- 29688 Maisema muuntajarakennuksen eteläpuolelta, kuvattu etelästä. S. V.
- 29689 Maisema kaivausalueelta etelään, muuntajarakennuksen takana ylempi uhrikuopparyhmä, kuvattu pohjoisesta. S. V.
- 29690 Maisema etelään muuntajarakennuksen takaa, ylempi uhrikuopparyhmä vasemmalla maakaapelisuojausten takana, kuvattu pohjoisesta. S. V.
- 29691 Maisema lounaaseen muuntajarakennuksen takaa, kuvattu koillisesta. S. V.
- 29692 Maisema pohjoiseen alemman uhrikuopparyhmän kohdalta, kuvattu etelästä. S. V.
- 29693 Alempi uhrikuopparyhmä, kuvattu kaakosta. J. S.
- 29694 Alempi uhrikuopparyhmä, lähikuva, kuvattu etelästä. J. S.
- 29695 Saha-alue, oikealla kaivausalue, kuvattu pohjoiskoillisesta. S. V.
- 29696 Saha-alue, oikealla vanha saharakennus, kuvattu lännestä. S. V.
- 29697 Saha-alue, vasemmalla kaivausalue, oikealla vanha saha-rakennus, kuvattu etelästä. S. V.
- 29698 Sahan sirkkelikatoksen lounaispuolelle kaivettu koekuoppa, kuvattu luoteesta. S. V.

GT 2 -kartta

p. 1989

KALANTI KALLELA KALMUMÄKI

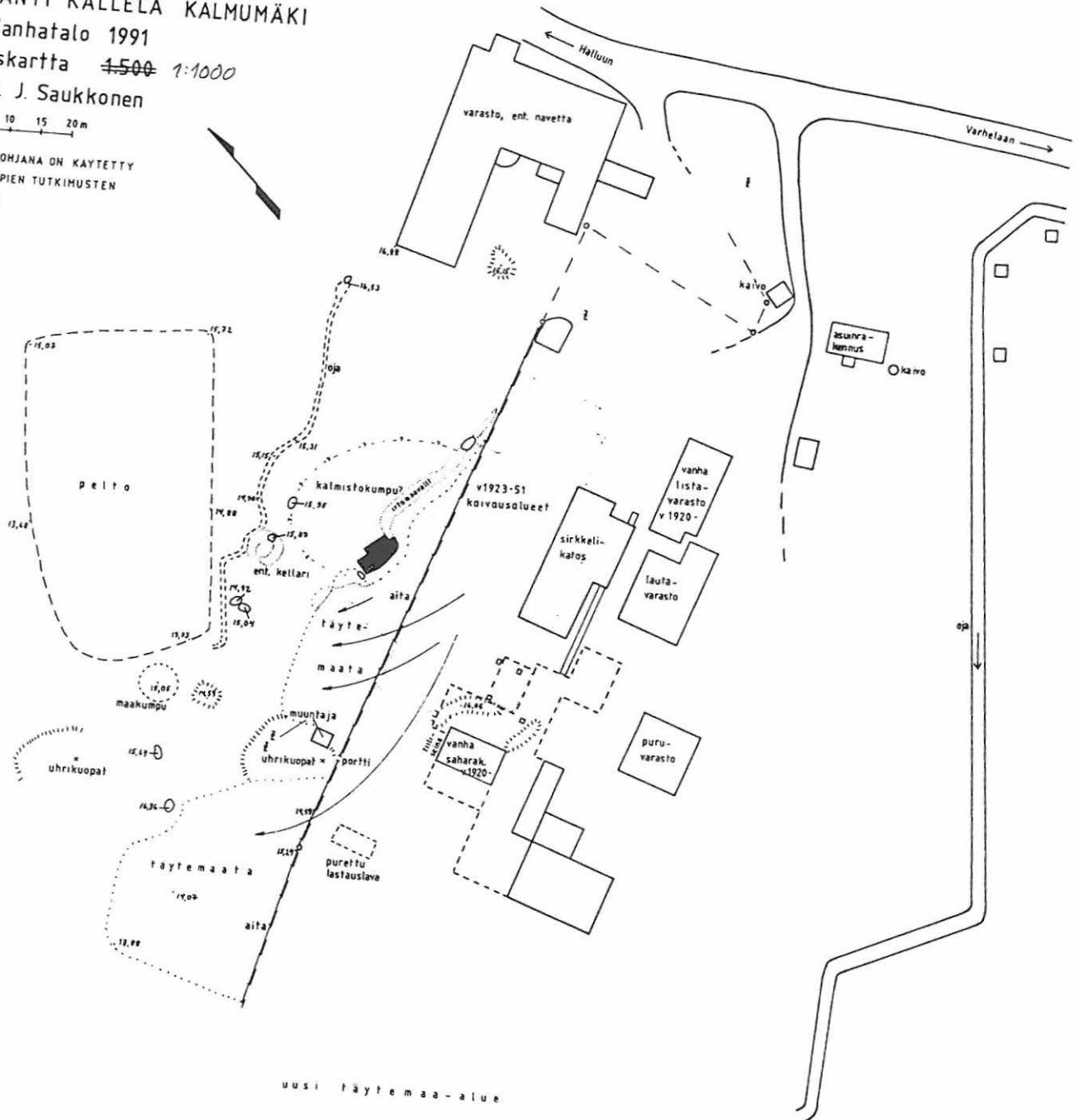
S. Vanhatalo 1991

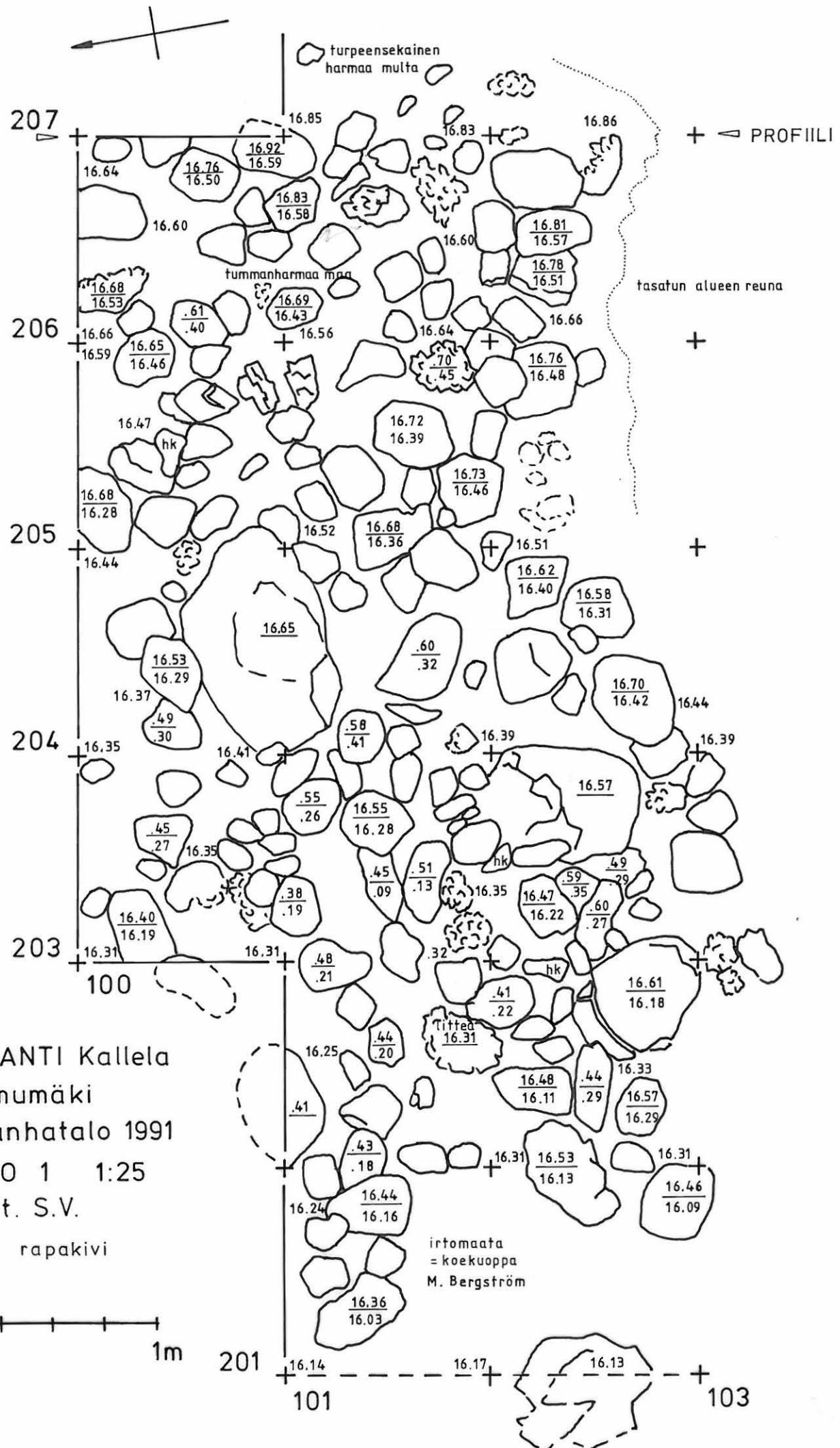
yleiskartta ~~1:500~~ 1:1000

piirt. J. Saukkonen

0 5 10 15 20 m

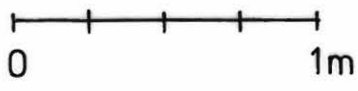
KARTTAPOHJANA ON KAYTETTY
AIKAISEMPIEN TUTKIMUSTEN
KARTTOJA

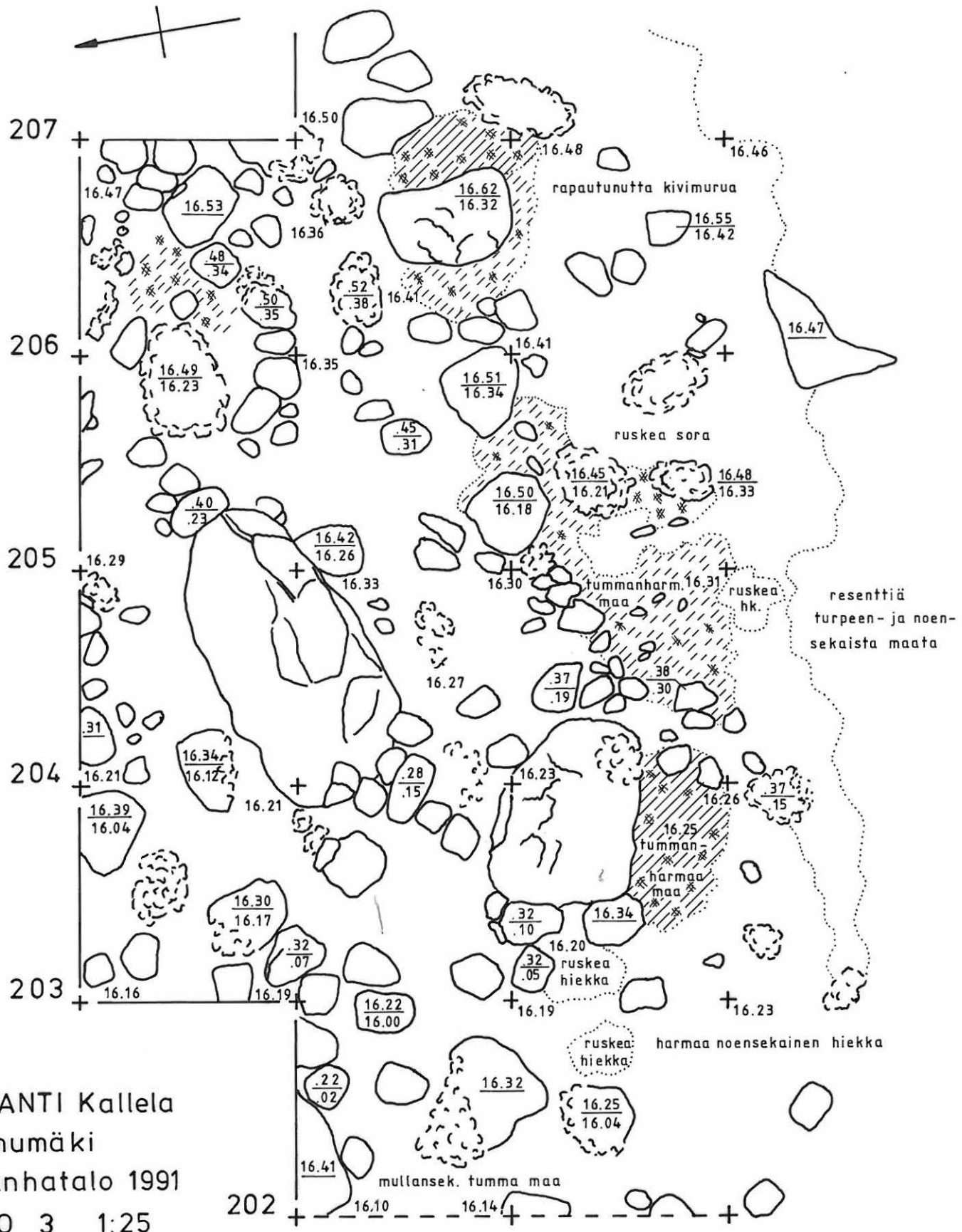

KALANTI Kallela
 Kalmumäki
 S. Vanhatalo 1991
 TASO 1 1:25
 piirt. S.V.

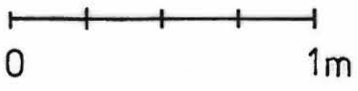
rapakivi

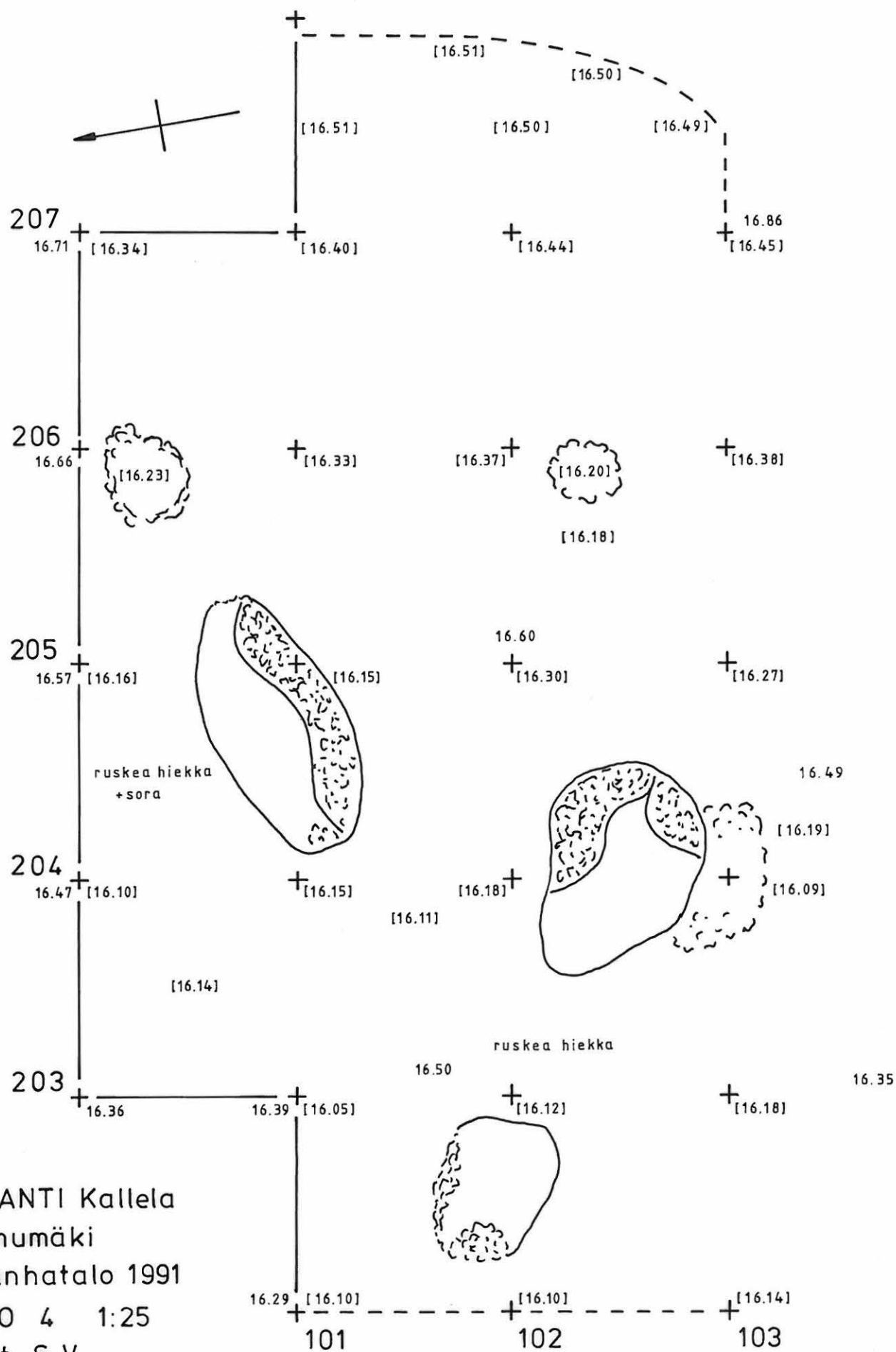

KALANTI Kallela
 Kalmumäki
 S. Vanhatalo 1991
 TASO 3 1:25
 piirt. S.V.

- rapakivi
- noki-likamaa

KALANTI Kallela
 Kalmumäki
 S. Vanhatalo 1991
 TASO 4 1:25
 piirt. S.V.

rapakivi

15 | [16] pinta; pohjaluku

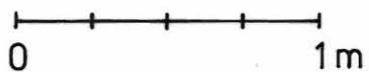
0 1m

KALANTI Kallela Kalmumäki

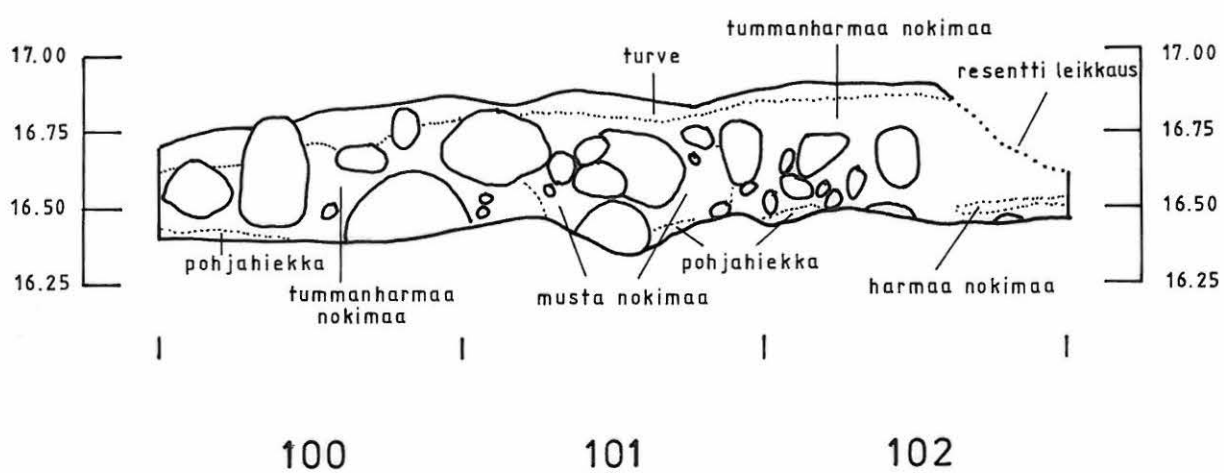
S. Vanhatalo 1991

PROFIILIKARTTA 1:25

piirt. J. Saukkonen

207-linja (10 gon)

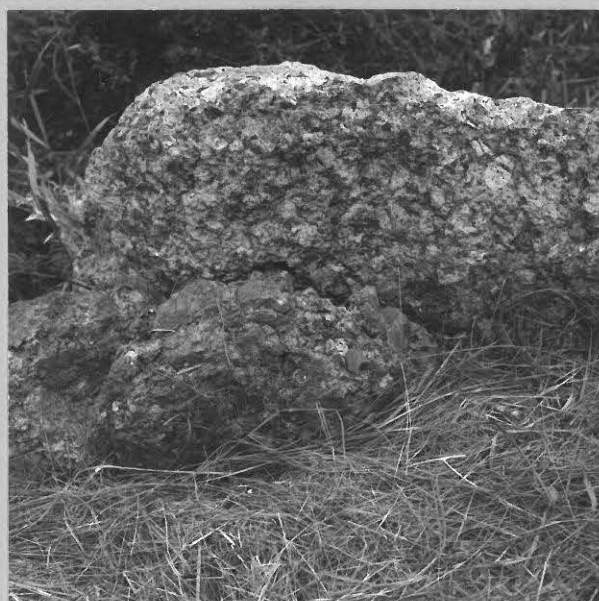

F.96946

KUVA 1. YLEISKUVA TUTKIMUSALUEESTA, KAIVAUSALUE KESKELLÄ KATAJIEN KOHDALLA, ETUALALLA KAIVAUSTEN AIKANA NIITETTY ALUE, KUVATTU POHJOISESTA.

F.96950 KUVA 5

F.96947

KUVA 2. KAIVAUSALUEEN ETELÄPÄÄN RAPAKIVI, KUVATTU IDÄSTÄ.

F.96948

KUVA 3. KAIVAUSALUE KATAJIEN KOHDALLA, ETUALALLA KAIVAUSTEN AIKANA SIISTITTY ALUE, KUVATTU LÖUNNAASTA.

KALANTI Kalmumäki

S. Vanhatalo 1991

F. 96949
 KUVA 4. ETUALALLA UHRIKUOPAT JA
 KAIVAUSTEN AIKANA SIISTITTY ALUE,
 OIKEALLA MUUNTAJARAKENNUS, KU-
 VATTU ETELÄSTÄ.

F. 96951
 KUVA 6. KAIVAUSALUE PEITETTYNÄ,
 KUVATTU LOUNAASTA.

F. 96952
 KUVA 7. KAIVAUSALUEEN 1. KERROSTA
 KAIVETAAN, KUVATTU LÄNNESTÄ.

F. 96953
 KUVA 8. KAIVAUSALUEEN 1. KERROSTA
 KAIVETAAN, KUVATTU LÄNNESTÄ.

F. 96954
 KUVA 9. KAIVAUSALUEEN TASO 1, KUVATTU LÄNNESTÄ.

F. 96955
 KUVA 10. KAIVAUSALUEEN ITÄPÄÄDYN PROFIILI, KUVATTU LÄNNESTÄ.

F. 96956
 KUVA 11. KAIVAUSALUEEN TASOA 2 KAIVETAAN, KUVATTU LÄNNESTÄ.

F. 96957
 KUVA 12. KAIVAUSALUEEN TASOA 2 KAIVETAAN, KUVATTU LÄNNESTÄ.

KALANTI Kalmumäki S. Vanhatalo 1991

F. 96958
 KUVA 13. KAIVAUSALUEEN TASO 2,
 KUVATTU LÄNNESTÄ.

F. 96959
 KUVA 14. KAIVAUSALUEEN ITÄOSAN
 NOKILÄIKKIÄ, TASO 2, KUVATTU
 LÄNNESTÄ.

F. 96960
 KUVA 15. KAIVAUSALUEEN ITÄREUNAN
 NOKILÄIKKIÄ, TASO 2, KUVATTU LÄN-
 NESTÄ.

F. 96961
 KUVA 16. KAIVAUSALUEEN TASO 3,
 KUVATTU LÄNNESTÄ

F. 96962
 KUVA 17. KAIVAUSALUEEN ITÄOSAN
 NOKILÄIKKIÄ, TASO 3, KUVATTU
 LÄNNESTÄ.

F. 96963
 KUVA 18. KAIVAUSALUEEN ITÄREU-
 NAN NOKILÄIKKIÄ, TASO 3, KUVATTU
 LÄNNESTÄ.

F. 96964
 KUVA 19. KAIVAUSALUEEN ITÄREU-
 NAN NOKILÄIKKIÄ, TASO 3, KU-
 VATTU LÄNNESTÄ.